

DE PREUTSCHHEID IN DE ETHNOGRAFISCHE LITERATUUR

DOOR

G. FRIEDERICI.

Drie taken, welke elk dierlijk organisme moet vervullen om zich en zijn soort in stand te houden, die der voeding, der voortplanting en der zelfverdediging, toonen, van sociaal standpunt gezien, wel zeer typisch aan, dat de mensch tot het dierenrijk behoort. Van dit standpunt gezien is dit feit, zij het ook aanvankelijk onbewust, tevens waardebepalend voor de Westersche kultuur en ethiek, die met hoogere vlucht naar geestelijke idealen, zedelijke doeleinden en afkeer van alles wat dierlijk is, streeft, schijnt of voorgeeft te streven. Hier genieten de meer dierlijke instincten weinig aanzien. De voortplanting en alles wat er mee samenhangt, wordt tot een netelige kwestie om te noemen of uiteen te zetten, veel-eters en brassers, zij die zich overgeven aan spel- en zingenot, genieten weinig achting en het volk, dat ten strijde trekt in een economischen of roofoorlog, wendt voor, voor de verdediging van het Christendom tegen barbarenheerschappij of voor de redding der Europeesche kultuur te strijden en meent daarmede het recht aan zijn zijde te hebben. Het eerste noemt men preutschheid of huichelarij — het tweede huichelarij of leugen. Alleen het derde der genoemde dierlijke instincten — de zelfverdediging — heeft ook onder de kultuurvolken in groot en zelfs in zeer groot aanzien gestaan, daar mannenmoed en trotsche zedelijke idealen daarin niet alleen belichaamd worden, maar ook tot bewustheid komen. De preutschheid en de rol, welke zij speelt in de volkenkundige literatuur, in 't bijzonder in de vertalingsliteratuur, zal in het volgende wat nader worden toegelicht.

Dat men terwille van de goede zeden over sommige dingen niets kan mededeelen, is een opmerking, waarop men heel vaak stoot ¹⁾. Vele Europeanen plegen aan de naaktheid der natuurvölker zonder meer het begrip onzedelijkheid te verbinden; zij zijn niet in staat te begrijpen dat het schaamtegevoel zeer verschillend van aard kan zijn, dat andere volken een geheel ander schaamtegevoel hebben. Het valt hun moeilijk dit te begrijpen, want opvoeding en omgeving maken het schaamtegevoel tot een der taaiste en moeilijkst te overwinnen gevoelens. *Castellanos* heeft zeer juist de gedachten der Spanjaarden bij het zien der naakte Indiaansen vertolkt en het totaal ontbreken van

het besef, dat naakt nog lang niet hetzelfde is als schaamteloos, terwijl de voortreffelijke *Oviedo*, zooals ook menigeen van zijn tijdgenooten, toch reeds tot dit inzicht gekomen was. Bij het zien der naakte vrouwen aan de kust van Santa Marta, die van voren alleen een klein, loshangend lapje droegen, vermoedelijk als afweringsmiddel tegen de vliegen en dat niets verborg, meent hij: „en in trouwe, — het ware sieraad der vrouwen is eerbaarheid; het is een feit, dat ik veel naakte Indiaanschen gezien heb, die veel meer schaamtegevoel bezaten dan gekleede Christinnen.”²⁾ Zoo iets zagen en wisten echter naar verhouding slechts weinigen en velen weten het ook nu nog niet; en terwijl zij het feit van de naaktheid der natuurvölker constateerden en de ontwikkeling, waarvan dit de aanvang was, om-draaiden, kwamen zij tot de meening, zooals de Jezuiten van Brazilië, dat de naaktheid tegennatuurlijk zou zijn, dat een naakt mensch zich in den toestand van doodzonde zou bevinden en onwaardig de Sacramenten te ontvangen.³⁾ De inboorlingen daarentegen zagen er niet het minste bezwaar in de geslachtsdeelen van man en vrouw even argeloos en zonder bijgedachten bij hun waren naam te noemen, als zij ze ook onbevangen openlijk toonden; eerst de blanken hebben valsche schaamte, preutschheid en hare begeleidingsverschijnselen bij hen ingevoerd.⁴⁾ De dansen der natuurvölker, die meeren-deels in het geheel niet dat waren, wat zij in de oogen der voorin-genomen zendelingen schenen te zijn, hebben niet alleen bij die zendelingen, maar ook bij de leeken-uitgevers van vertaalde reis-beschrijvingen weinig genade gevonden. Beschrijvingen van inboor-lingendansen, die van zooveel belang zijn voor de kennis van het godsdienstig en het gevoelsleven zoowel als voor die van het ceremoniewezen der volken, zijn van beteekenis, omdat dezelfde merk-waardige voorstellingen in zeer verschillende deelen der aarde, bij geheel anders aangelegde volken, voorkomen. Daartoe behooren zeer in 't bijzonder de, door de zendelingen zoo gehate en bij voorkeur door hen doodgezwegen, naaktdansen in alle mogelijke van elkaar afwij-kende vormen, die voor het meerendeel geen onzedelijke vertooningen zijn, met het geslachtsleven zeer dikwijls in het geheel niets te maken hebben, maar een uiting zijn van religie, zeden en gewoonten of van analogie-magie, dan wel een vorm zijn voor uitdrukking van respect of van rouw. Het afleggen der kleeven als eerbewijs, staat op één lijn met het hoed afnemen van den Europeaan bij wijze van groet of met het uittrekken der schoenen van de Moslims bij het betreden van een moskee, zooals trouwens in het algemeen de naaktheid het kenmerk — de uniform, om zoo te zeggen — van den dienenden stand is, in het bijzonder van de vrouwelijke bedienden; de laatsten moesten in Afrika, Amerika, in Z.O.-Azië en op de eilanden der Stille Zuidzee hun dienst hier en daar volkomen naakt verrichten. De naaktheid bij natuurvölker is dan niet een teeken van zinnelijken levenslust, maar

van nederigheid, armoede en rouw. Schaamteloos is in de tropen slechts hij, die zich over het naakte lichaam van een vrouw opwindt, niet de vrouw, die, volgens de zeden van haar volk, naakt gaat.⁵⁾ *Jacques Antoine Dulaure* geeft een paar mooie en ware gedachten over de preutschheid en de valsche fijngevoeligheid met huichelarij en leugen als nasleep, over de tegenstrijdigheid in beide en de schade, die zij veroorzaken.⁶⁾ Zooals de kleeding, met Eva's kleedij vóór den zondevaal beginnend, haar ontwikkeling heeft, zoo heeft die ook de preutschheid, welke toeneemt en altijd meer toeneemt; in geen en deele echter de werkelijke zedelijkheid harer belijders. Uiteenzettingen over haar oude geschiedenis, die de Japansche kroniekschrijvers geheel en al onbevangen als iets menschelijks en natuurlijks geven, durven de Engelsche vertalers slechts in het Latijn weer te geven.⁷⁾ Bisschop *Liudprand* vertelt zonder aarzeling en onverbloemd dingen, die men, zooals reeds *Gibbon* opmerkte, tegenwoordig met alle voorzichtigheid nog niet mag omschrijven, zonder zich bij bepaalde personen bloot te stellen aan de faam van „licentiousness”⁸⁾. Een zinsnede in *Petrus Martyr's* uitgave van de vertellingen van *Ramon Pané*, vinden wij nog volledig terug in de oude vertaling van *Richard Eden*. In de door *Michaël Lok* bezorgde en in *Hakluyt's Voyages* (Londen 1812) Vol. V, p. 209 vlg., gepubliceerde nieuwe uitgave, zijn echter deze zinnen, die voor de toenmalige Engelsche ooren als onkuisch beschouwd werden, geheel en al weggelaten. Een andere, volgende alinea van overeenkomstigen, maar voor een onbevooroordeelden geest volkomen onschuldigen aard, kwam vermoedelijk den ouden *Eden* reeds aanstootgevend voor, want deze ontbreekt reeds bij hem; in *Lok's* uitgave bij de Hakluyt Society natuurlijk eveneens.⁹⁾ De uitgever van de aantekeningen van Pater *Baucke*, Pater *Kobler*, mocht in 1870 reeds niet meer laten drukken, wat de goede *Baucke* in den eenvoud zijns harten honderd jaar vroeger neergeschreven had.¹⁰⁾ En *G. S. Rowe*, de bezorger van *Williams' Fidji-boek*, is nog preutscher dan de schrijver zelf. Want, terwijl *Williams* reeds veel weg liet omdat het te onbehoorlijk of te verschrikkelijk was om verteld te worden, laat *Rowe*, naar hij zelf erkent, nog veel meer bijzonderheden weg van dat, wat de zoo prijzenswaardige missionaris *Williams* meende te kunnen vertellen.¹¹⁾ *Hermann Schumacher* tenslotte, een overigens in vele opzichten voortreffelijk onderzoeker, meende zich als volgt te moeten uitlaten: „de inhoud der Amerikaansche Amazonen-sagen is op afstootelijke wijze onzedelijk”.¹²⁾ Dat is zij in het geheel niet, wel echter voor den Ethnoloog en den Socioloog in hooge mate leerzaam. Deze, in het voorgaande geschetste opvattingen over de naaktheid der natuurvölker, de gevolgtrekkingen, die de eerste onderzoekers daaruit ten aanzien van de mate der zedelijkheid meenden te kunnen maken en de werking daarvan op de Westersch-Christelijke zedelijkheidsbegrippen, die tot preutschheid ver-

werden, treden eerst in het juiste licht, wanneer men bedenkt wat voor moraal zij er op na hielden, die het eerst van alle Europeanen met deze naakte natuurkinderen in aanraking kwamen. Het zedelijk peil der Spaansche ontdekkers en Conquistadores van Amerika is met voldoende duidelijkheid geschetst.¹³⁾ Tot de meest bekende, ja beroemde ontdekkingsreizen uit de 2e eeuw der ontdekkingen, behooren die van Kapitein *Cook*, die aan de tot nog toe weinig of in het geheel niet bezochte Zuidzee-eilanden staaltjes der toenmalige Engelsche cultuur bracht. De laagstaande moraliteit der matrozen op *Cook's* schepen, de zedelijke toestanden aan boord, hun grofheden en gemeenheden tegenover de inboorlingen treden duidelijk uit de berichten van tijdgenooten aan den dag; op *Vancouver's* schepen was de toestand niet beter.¹⁴⁾ Een laatste voorbeeld uit vele levert een Nederlandsche ontdekkingsreis, n.l. die van *Roggeveen*, zooals zij in het scheepsjournaal beschreven is. Het eerste wat de Nederlanders aan de bewoners van het Paascheiland brachten, was een glas brandewijn, (blz. 135), het tweede was, dat zij hun „een laptjen zeyldoek voor zijn schamelheid” bonden (blz. 136). Het derde (blz. 139) was een geweersalvo op deze, zooals erkend wordt, volkomen onschuldige, ongewapende en kinderlijk vriendelijke menschen, dat 9 à 10 van hen neervelde. Het vierde, bij de eerste nadere kennismaking met Polynesische vrouwen was, dat een matroos zijn broek liet zakken om aan de meisjes te toonen „van wat voor secte dat hij was” (blz. 171).¹⁵⁾

De wijze waarop de auteurs of vertalers in hun werken met de preutschheid rekening houden is verschillend, maar staat in wezen op dezelfde lijn als de methoden, die boven reeds aangetoond werden.

Terwijl men in het midden van de 18e eeuw (1734) aan de vertalers bepaald ingeprent had om aanstoot gevende passages eenvoudig weg te laten,¹⁶⁾ meenden anderen zich toch bij wetenschappelijk werk in zekeren zin te moeten verontschuldigen, dat zij ook de ietwat krasse passages van hun origineel letterlijk weergeven, inplaats van ze te verzwakken.¹⁷⁾ Het gesprek tusschen *Wladimir* en *Rogneda*, dat *Nestor* vertelt en dat van belang is voor de kennis van het recht der oude Russen en dat *J. Ph. G. Ewers* tot onderwerp van zijn scherpzinnige onderzoekingen heeft gemaakt, laat *Karamsin* in zijn Russische Geschiedenis eenvoudig weg; het is tenminste bij den vertaler niet te vinden.¹⁸⁾ Anderen geven tenminste een wenk, dat zij uit preutschheid iets weggelaten hebben; zoo b.v. *E. D. Neill*, de uitgever van de waardevolle aantekeningen van den pelshandelaar *Alexandre Henry*, die de dansen der Mandaners als „too indelicate” verklaart dan dat hij ze zou kunnen publiceeren,¹⁹⁾ terwijl *Dr. Victor de Rochas*, Fransch marine-arts en lid van verschillende Fransche geleerde genootschappen weigert, het in volkenkundig opzicht van zooveel belang zijnde penisomhulsel der Nieuw-Caledoniërs te beschrijven.²⁰⁾ Anderen weer geven de weglating aan door drie of vier

sterretjes, die wij, methodisch gebruikt, straks in de publicaties der Hakluyt Society zullen terugvinden en die beteekenen: „for the sake of decency unfit for translation”. Zulke sterretjes ontmoeten wij b.v. in *E. Winslow's* „Good News from New-England”, uitgegeven door *Edward Arber*.²¹⁾

Het onduidelijk maken van de aanstootgevende zinsnede is een ander middel, waarnaar de vertaler grijpt, die het ding niet bij zijn waren naam wil noemen. *Ternaux—Compans* vertaalt een zinsnede van *Magelhaes de Gondavo* totaal fout en maakt dan den naar zijn meening stuitenden zin uit preutschheid onduidelijk. „Cagado” is de slijkschildpad, terwijl hij aan „cagada”, menschelijke uitwerpselen, denkt en dit door een opmerking min of meer duidelijk aangeeft.²²⁾

Een bekend en niet weinig voorkomend middel vormen tenslotte de tekstvervalschingen. De schroom om een zeer achtenswaardig deel van den mensch, n.l. zijn zitvlak, ook maar te noemen, leidt den Engelschman *George Windsor Earl* ertoe, in zijn volkenkundig en wetenschappelijk bedoeld boek over den Indischen Archipel, zijn toevlucht te nemen tot een vervalsching; voor „upon their posteriors” uit het origineel van *Campbell* (blz. 153), zet hij: upon the lower part of their bodies” en maakt daardoor een bepaald gebaar der inboorlingen onbegrijpelijk.²³⁾ *Paul Gaffarel*, wiens vertaling der Dekaden van *Petrus Martyr*, tenminste voor zoover ik de eerste uitgave nagegaan heb, slordig en onbetrouwbaar is, bezorgde in 1885, in samenwerking met den Abbé *Louvot* in een wetenschappelijk tijdschrift (*Revue de Géographie*) ook een vertaling der op de ontdekkingen betrekking hebbende brieven van den Italiaan, waarin, in den 11en brief, een verkorting met niet minder dan een heelen zin voorkomt, die, gezien het ontbreken van eenigerlei aanduiding daarvan en gezien den inhoud van de onderdrukte zinsnede, op een tekstvervalsching neerkomt.²⁴⁾

Ook geleerden en vertalers, die niet bekrompen van geest en geen femelaars zijn, kunnen er slechts met moeite toe komen om zaken die het geslacht en de voortplanting betreffen, en die voor de door hen behandelde niet-christelijke volken iets volkomen natuurlijk zijn, óók van die zijde te bezien en onbevangen te behandelen. Ik noem hier in dit opzicht de voortreffelijke *W. R. Hoevell*, *B. H. Chamberlain* en *Garcia Icazbalceta*.²⁵⁾ Sir *John Lubbock* geeft een paar zeer verstandige opmerkingen ten beste over onze preutschheid en de door haar in de wetenschap aangerichte schade, vervalt echter van tijd tot tijd zelf in de fout die hij aanwijst en laakt. Hij weifelt tusschen het streven naar waarheid en voorlichting aan de eene, en de consideratie voor het gevoel voor „decency” aan de andere zijde.²⁶⁾

Enkele opmerkingen moeten weer in het bijzonder gewijd worden aan de Hakluyt Society, om het hooge aanzien, waarin hare publicaties zich in wetenschappelijke kringen mogen verheugen.

Drie of vier sterretjes in den tekst, met de verklarende opmerking onderaan de bladzijde: „unfit for translation”, zijn karakteristiek voor een reeks van deelen van deze uitgave en, door het systematisch gebruik van deze sterretjes, tenslotte ook voor de heele uitgave zelf. Door deze sterretjes wordt niet alleen het ontbreken van enkele woorden of van een zin aangegeven, maar dikwijls zijn geheele alinea's verduisterd; in één geval een heel hoofdstuk, terwijl andere door schrapping dermate verrasfeld zijn, dat zij, bij een vergelijking met den oorspronkelijken tekst, nauwelijks meer te herkennen zijn. Wat er ontbreekt, hoeveel er ontbreekt en waarom het weggelaten is, wordt, behalve met het stereotiepe „unfit for translation” niet aangegeven zoodat deze uitgave voor de studie der volkenkunde, voor de kennis der volken, der kultuur- en godsdienstgeschiedenis, onbruikbaar is.

Dat deze handelwijze zoo ongeveer als grondslag en principe der vereeniging bij het uitgeven van haar vertalingen beschouwd moet worden, blijkt wel hieruit, dat deze tekstverminderingen verreweg het meest voorkomen in de deelen welke Sir *Clement Markham* en Lord *Stanley of Alderly*, gedurende lange jaren president, resp. vice-president der Vereeniging, persoonlijk bezorgd hebben. *Markham's* reeds in den aanvang genoemde vertaling der „Chronica” van *Cieza de León*, de parel der Spaansche koloniale literatuur, is ook in dit verband weer zeer karakteristiek. Zoo is het geheele Hoofdstuk XLIX (blz. 181—182; Col. Vedia II 402—403) totaal verminkt, zoowel wat opschrift als inhoud aangaat. Op de plaats der gapingen staan verklaringen als de volgende: „The heading of this chapter is unfit for translation”, „The remainder of this chapter is unfit of translation”, „The rest of the paragraph, etc.” Evenzoo is het gesteld met Hoofdstuk LII (blz. 188; Col. Vedia II 405) en hoofdstuk LXII (blz. 225; Col. Vedia II 415); op blz. 287, 297, 339, (Col. Vedia II 429, 431, 440) vinden wij kortere of langere door sterretjes vervangen gapingen. Hoofdstuk LXIV (blz. 230; Col. Vedia II 416—417) is met de verklaring „This chapter is unfit for translation” geheel en al achterwege gelaten.

Markham's „Garsilaso de la Vega” First Part enz., ziet er net zoo uit: op de bladzijden I, 181—182, 245 (twee maal), 315 („Primera Parte” I, 723, blz. 62, 88 (tweemaal), 116). Eenmaal vindt men als grond voor de weglating aangegeven: „This is disgusting”, een ander maal is het woord „mescer” aanleiding tot het uitlaten geweest. De Hakluyt Society kent in haar uitgaven ook nog een gradatie in de mate van „decency” en een dienovereenkomstige behandeling. Ook hier is Sir *Clement Markham's* handelwijze de beste toelichting. In zijn uitgave van *Pasmal de Andagoya's „Narrative”* (1865—Hakl Soc. No. 34), wordt de alinea over de penisslak der Indianen van Coïba en Acla weliswaar in de Engelsche vertaling weggelaten, maar

wordt toch deze weglating en de inhoud ervan in een noot bekend gemaakt door de ontbrekende zinnen in de Latijnsche vertaling weer te geven. (Navarrete III—1880—blz. 399). Daarentegen wordt de bekende en ook van andere zijde bevestigde opmerking over de geslachtelijke afwijkingen der Indianen van Puerto-Viejo eenvoudig weggelaten (blz. 58, Navarrete 432—433). De vertaling der Hakluyt Society, die voor het laatst den naam van den gedurende lange jaren zitting gehad hebbenden president draagt, is die van *Fernando de Montesino*, vertaald en bezorgd door *Ph. A. Means* (2nd Series, Vol. 48, 1922), waarvoor Sir *Clement* de inleiding schreef. Bij vergelijking met de vroegere vertoont deze uitgave in wezen geen verandering; vertaling en bewerking zijn hier en daar onvoldoende, onzorgvuldig en preutsch. In Hoofdstuk XI laat *Means* den zin beginnende met „por inapar” (blz. 67 der uitgave van Jaminez de la Espana, Madrid, 1882) onvertaald en merkt op (blz. 50, noot 1): „The rest of this passage does not make sense”. Toch is de beteekenis duidelijk genoeg! Ook de vertalingen op blz. 93 (ed. 1882, blz. 126, regel 19—22 en blz. 127, regels 5—8) kloppen niet. Op blz. 68 ontbreekt „a passage not suitable for translation”, die overeenkomen moet met blz. 91 en 92 van den tekst van 1882. Op denzelfden grond („the present translator who thinks it best not to present them to the reader”), ontbreken zinnen op blz. 76 en 77, overeenkomend met blz. 103—104 van de uitgave van 1882.

Met andere woorden — en dit geldt voor al deze uitgaven — Sir *Clement* en *Ph. Means* hebben hun boek weliswaar een wetenschappelijken vorm gegeven, maar het tenslotte toch pasklaar gemaakt voor een grooteren Engelschen lezerskring, zoo ongeveer op de wijze waarop men boeken „voor de rijpere jeugd” pleegt te bewerken. Als voorbeeld van Lord *Stanley's* werkwijze moge dienen zijn uitgave van 1874 — „The first Voyage round the World by Magelhaes.” Hier zijn kortere of langere stukken weggelaten, als zijnde: „unfit for translation”, zoo blz. 47 (Ramusio — 1563 — I fol., 353 D), blz. 55 (Ramusio 1 c. fol. 360 F), blz. 98 onder verwijzing naar *Antonio de Morga* (zie uitg. Retana blz. 196 — Ramusio 1 c. fol. 360 F), blz. 116 (Ramusio 1 c. fol. 364 A), blz. 154 vlg. ook gapingen en onjuistheden. De redenen voor deze weglatingen zijn o.a. wijze van dragen der geslachtsdeelen bij de Patagoniërs, wijze van bevrediging der nooddrift bij natuurvolken, een soort van ampalang (palang, hampalang¹⁾) op Zebu, alles feiten die volkenkundig van beteekenis zijn. Ook de vertaling van *Girolamo Renzoni* — om een laatste voorbeeld te noemen — heeft een gedeelte uit preutschheid sterk verminkt, zoo niet geheel vervalscht.²⁷⁾

¹⁾ Zie G. A. Wilken: De besnijdenis bij de volken van den Indischen Archipel. Bijdr. Kon. Inst. Taal-, Land- en Volkenk. Vol. X, blz. 202.

Het overgrootste deel der Engelsche boeken met reisbeschrijvingen is voor een ruimen lezerskring bestemd, zij het dan ook dat vele ervan, om de waarnemingen, die zij bevatten over natuur en menschen in verre of moeilijk toegankelijke streken ook uit wetenschappelijk oogpunt belangstelling verdienen. Schrijver en uitgever moeten dus rekening houden met de hierboven behandelde geestesrichting der Westerlingen, waarover een Japanner het oordeel geeft dat zij „such prurient minds” hebben; ²⁸⁾ wat hun meestal heel natuurlijk afgaat en zeker niet veel moeite kost. Als voorbeelden noem ik hier twee voortreffelijke mannen, Kapitein *Erskine* en *Romilly*, die hun opvoeding evenmin verloochenen kunnen als andere van hun landgenooten en die het woord „decency” als een van hun waardemeters t.a.v. de Zuidzee-eilanders gebruiken. ²⁹⁾ Men kan overigens ook volkenkundige en sociale onderwerpen van deze soort heel vaak met voldoende wetenschappelijke nauwkeurigheid beschrijven zonder onbevooroordeelde en normaal aangelegde en opgevoede gemoederen van een grooteren lezerskring te kwetsen. ³⁰⁾ De invloed van de preutschheid op de taal is bekend; vele woordenboeken probeeren de z.g. aanstootgevende woorden dood te zwijgen, hetgeen voor den taalgeleerde gelijk staat met een gewelddaad. Alleen de preutschheid der betere kringen hecht overdreven waarde aan dergelijke woorden en zaken uit vooringenomenheid en besef, medeplichtig te zijn aan het verderf des tijds. ³¹⁾

In de woordenboeken en woordenlijsten der talen van exotische volken, die toch zeker nooit voor een grooten leken-lezerskring of voor jonge meisjes en de „rijpere jeugd” bestemd zijn maar voor menschen, die met deze volken persoonlijk te maken hebben en voor de mannen der wetenschap, zijn in zeer veel gevallen woorden niet te vinden, welke voor de kuische ooren van onze kultuur een valschen klank hebben, zooals zitvlak, vrouwelijke borst, manlijke en vrouwelijke geslachtsdeelen, woorden voor behoeften doen, paren en dergelijke; of wel zij zijn onduidelijk of in slechts één enkele beteekenis gegeven; in het beste geval is de beteekenis aangegeven door de latijnsche vertaling. Eenige van deze woorden ontbreken bijna altijd of zijn zeer zeldzaam en toch is bewezen dat ook van deze, of juist van deze woorden bij vergelijkende taalstudie een dankbaar en vruchtbaar gebruik gemaakt kan worden. ³²⁾ Zeer teekenende voorbeelden van de onvolledigheid van oude woordenlijsten leveren de Matayalam-woordenlijst van de „Roteiro” van den tocht van *Vasco da Gama* ³³⁾ en de Tugi-woordenlijst bij *Léry*; ³⁴⁾ zelfs een zoo onschuldige uitdrukking als „prodicem detergere” geeft *Cowie* in zijn woordenboek niet in het Engelsch maar in het Latijn weer. ³⁵⁾ Anderzijds geven *Ruiz de Montoya* en *Restivo* in hun woordenverzameling zeer vrijmoedig en onbevangen alle mogelijke uitdrukkingen van de taal der Guarami’s volledig weer, maar in het belang van de zedelijkheid en het zieleheil

van de drukkers en van mogelijke lezers uit den stam der Guarami's, die wel Guarami, maar geen Spaansch verstaan of lezen kunnen, meent *Restivo* toch eenige uitdrukkingen te moeten versluieren, die *Montoya* vóór hem gegeven heeft, een handelwijze die het wetenschappelijk gebruik niet benadeelt en daarom als voorzorgsmaatregel ten behoeve der inboorlingen slechts te billijken is.³⁶⁾ Ook in de wets-artikelen heeft de preutschheid haar intrede gedaan, zooals de Spaansche Indianen-wetten kunnen getuigen³⁷⁾ en ook de illustraties der reisboeken en de ethnografische musea weten daarvan mee te praten. De borstdoeken der vrouwen op de afbeeldingen der missie-boeken en de bedekkingen van vijeblad-achtigen aard, die bij volkomen naakte volken den schijn van een in werkelijkheid niet bestaande kleedij moeten wekken, zijn van volkenkundig standpunt niets anders dan even zoo vele vervalschingen. Zoo is de onnauwkeurigheid en de geringe wetenschappelijke waarde van de kopergravures van *Cook's* reizen aan de preutschheid te wijten.³⁸⁾ Toen *De Chaillu* er met groote moeite in geslaagd was zich in Apomo-land een afgodsbeeld te verschaffen, dat als museum-exemplaar moest dienen, bleek dit onbruikbaar te zijn, want het was „of such a character that it could not possibly be exhibited in Europa”³⁹⁾.

Tot slot dient nog de houding der zendelingen en hun standpunt t.a.z. van het voorwerp van ons onderzoek met een enkel woord vermeld te worden; een geweldig hoofdstuk, waarboven als motto de woorden van den zendeling *George Brown* zouden kunnen geplaatst worden. „The rest of the story is not proper for publication”⁴⁰⁾. Weliswaar treft men ook bij hen nu en dan gezonde opvattingen en menig voortreffelijk gezegde aan⁴¹⁾, maar alles bijeen genomen is in deze materie „weglaten of verminken, zoo niet vervalschen” wachtwoord en methode, waarvoor als gronden opgegeven worden, motieven als: „disgusting”, „dégoûtant”, „revolting”, „utterly unfit for translation”⁴²⁾.

De invloed der preutschheid bij de zendelingen, in 't bijzonder bij de Britten en Anglo-Amerikanen onder hen, doet zich gevoelen op elk gebied, maar in de allereerste plaats wanneer het betreft 't menschelijk lichaam, bij den man van den gordel tot halverwegen het boven-dijbeen, bij de vrouw van den hals tot aan het kniegewricht. Het is overbodig hier iets over te zeggen. Zich kleeden was om zoo te zeggen voor de meeste zendelingen het eerste gebod van de Christelijke leer, dat zij aan de heidenen brachten. Zooals de Katholieke zendelingen een niet volgens de voorschriften gekleeden Indiaan onwaardig achtten de Heilige Sacramenten te ontvangen, zoo veroordeelde de puriteinsche zendeling *Elliot* iedere Indiaansche tot de reusachtige boete van 2 shilling, wanneer zij zich, haar zeden getrouw, met onbedekte borst buiten haar hut vertoonde; en dat bij deze Indianen, waaronder niemand in opwindning kwam over een bloote borst,

even weinig als een van ons over een vrouwenhand zonder handschoen ⁴³⁾.

De kleederdracht der Tanna-mannen maakte op de Britsche zendelingen steeds den indruk van „very revolting”; de beschrijving ervan werd achterwege gelaten of wel men gaf een onjuiste beschrijving. Het geven van een beschrijving echter van het penis-omhulsel der Tanna-lieden heeft altijd op groote bezwaren gestuit, ook bij niet-zendelingen, zooals de bovengenoemde Britsche kapitein bewijst. Deze omhulsels zien er, zooals ik zelf getuigen kan, zeer merkwaardig uit, vooral tegenwoordig, nu de mannen Europeesche roode „luppon” voor de bekleeding gebruiken, die door het vuil bruin worden en vergaan en dan door nieuwe worden vervangen. Maar aan den onbevooroordeelden bezoeker der Zuidzee-eilanden kunnen zij even weinig aanstootgevend of zelfs maar „revolting” voorkomen als de kynodesmen van West-Nieuw-Pommeren of de peniskalebassen van Angriffshafen of Humboldtsbaai ⁴⁴⁾. Met alles wat met de nooddrift van het lichaam in verband staat, met zeden en gewoonten die „een uitvinding des duivels” zijn, gaat het evenzoo ⁴⁵⁾; incisio en circumcisio laat men onvermeld of worden slechts zeer vluchtig beschreven ⁴⁶⁾. Het baden der natuurvolken was steeds een gruwel in de oogen der zendelingen ⁴⁷⁾; over de dansen werd reeds eerder gesproken. Van een overwegend erotisch element in de dansen, de sport en de kunst der natuurvolken kan geen sprake zijn; ceremoniën en dansen waaraan door de zendelingen een erotisch karakter toegedicht wordt en welker beschrijving „inadmissible” is, missen in werkelijkheid vaak geheel zulk een karakter ⁴⁸⁾. Met spel en sport is het niet anders; zij zijn der zendelingen evengoed een gruwel als baden, zwemmen, brandingszwemmen (Hawaii) en dansen ⁴⁹⁾. Het bekende onderzoek der bruid bij een Samoaansche bruiloft, waarvan A. Krämer de zegenrijke gevolgen voor het zedelijk leven der inboorlingen heeft aangetoond, noemt *Stair* „unfit for publication”. *Turner* is van dezelfde meening en *Wood* laat de beschrijving geheel achterwege zonder eenigerlei aanduiding dat hij dit doet ⁵⁰⁾. Oude tradities der natuurvolken worden verminkt of vervalscht, wanneer hun inhoud aan de zendelingen stuitend voorkomt ⁵¹⁾ en de taalkundige- of nevenbeteekenis van woorden, die uit kultuur-historisch oogpunt belangrijk zijn, wordt den lezer op dezelfde gronden onthouden ⁵²⁾. Met aanstootgevende gedeelten in dogma, godsdienst en gebed gaat het net zoo ⁵³⁾. Analogie-magie wordt niet als zoodanig erkend en niet beschreven wanneer zij niet „honnête” is en tevens een „ridicule cérémonie” ⁵⁴⁾.

Eén ding echter moet men den zendelingen als verontschuldiging en ontheffing van het verwijt steeds toegeven: al is de zending zelf onbevooroordeeld en onderlegd genoeg om in zijn berichten onderwerpen te bespreken, die met het geslachtsleven der natuurvolken

of met dergelijke streng verboden zaken in verband staan, dan kan hij erop rekenen, dat hij bij zijn meerderen in het vaderland weinig bijval zal vinden en dat de redactie van zijn zendingsblad de minste aanduiding ervan in het gedrukte verslag zal laten vervallen ⁵⁵).

Over de misplaatste fijngevoeligheid, die niet toestaat het buitengewone, het afschuwelijke en weerzinwekkende in de berichten te noemen, uit angst voor de gevoelens van den lezer en die zeer vaak niets anders is dan huichelarij, zal hier niets verder gezegd of herhaald worden, daar hier dezelfde of geheel overeenkomstige gezichtspunten en methoden in aanmerking komen als in het voorgaande reeds behandeld werden.

Bij de beschrijving van de eerste stadia of van primitieve toestanden der menschelijke samenleving ontmoeten wij ieder oogenblik dergelijke feiten, die ons stuitend of weerzinwekkend voorkomen; wilde men ze verzwijgen, verminken of vervalschen, teergevoeligen lezers ten gelieve, dan zou men hiermede de wetenschap evenzeer schaden als 't reeds eerder voor de preutschiheid werd aangetoond ⁵⁶).

AANTEKENINGEN.

- ¹) *Pogodin*: „Nestor” (St. Petersburg 1844) blz. 24.
- ²) *Castellanos*: „Elegías de Varones ilustres de Indias”. (Madrid 1874). I parte, Eleg. I, canto IV, estr. 15 (blz. 14).
- Oviedo y Veldés*: „Historia General” II, 356.
- ³) *Nobrega*: „Cartas do Brasil (1549—1560)” (Rio de Janeiro 1886), blz. 105.
- ⁴) *Anchieta*: „Carta” (São Paulo 1900), blz. 8—9; *João Daniel* in „Revista Trimensal” II, 339 (Rio 1840).
- ⁵) *Martínez de Zúñiga*: „Estadismo de las Islas Filipinas” (Madrid 1893) II, 506.
- ⁶) „Des Divinités génératrices” (Paris 1885), blz. 4—5.
- ⁷) *Nachod*: „Geschichte von Japan” (Gotha 1906) I, 51, 55, 236.
- ⁸) *Liudprandii* Opera omnia (Antapodosis lib. IV. cap. 7—9) edit. Pertz in usum scholarum, 1829, blz. 107—109; — *Gibbon*, l. c. XIII, 273.
- ⁹) *Petrus Martyr*: „De Rebos Oceanicis et novo orbe, decades tres” (Coloniae 1674), blz. 105, 106.
- „The three first English Books on America”, edit. *Erw. Arber* (Birmingham 1885), blz. 100.
- ¹⁰) „Pater Florian Baucke, ein Jesuit in Paraguay”, Ausg. *A. Kobler* (Regensburg 1870), blz. 283.
- ¹¹) *Williams*: „Fiji and the Fijians” (London 1860) I, 214.
- ¹²) *Schumacher*: „Petrus Martyr” (New York 1879), blz. 109.
- ¹³) *Friederici*: „Der Charakter der Entdeckung und Eroberung Amerikas durch die Europäer”, Bd. I (Stuttgart en Gotha 1925). In het IIIe hoofdstuk „Die Spanier” passim.
- ¹⁴) *Georg Forster*: „Johann Reinhold Forster’s Reise um die Welt” (Berlijn 1784) I, 221, 222; II, 178, 219—220, 300, 329—330, 364; III, 169, 293—294, 295;
- Dibble*: „A History of the Sandwich Islands” (Honolulu 1909), blz. 36.
- ¹⁵) „Scheepsjournaal” in het „Archief” (Middelburg 1911).
- ¹⁶) *Fränzel*, l. c. blz. 38.
- ¹⁷) *W. Binder*: „Briefe von Dunkelmännern” (Gera 1885), blz. VI.

¹⁸⁾ *Karamsin*: „Histoire de l'Empire de Russie”, trad. (Paris 1819-1826), I, 245, *Ewers*: „Das älteste Recht der Russen in seiner geschichtlichen Entwicklung dargestellt” (Dorpat en Hamburg 1826), blz. 108—113.

¹⁹⁾ „The American Antiquarian”, vol. VI. (Chicago 1884), blz. 250. — Twee andere uitgevers: *Bell* in „The Historical and Scientific Society of Manitoba”, Transaction No. 31 (Winnipeg 1888), en de veel geroemde, maar in werkelijkheid ongeschikte uitgever *Dr. Elliott Coues* (New Light on the Early History of the Greater Northwest” (New-York 1897) hebben, door uittrekken, schrappen en samen-trekken niet minder willekeurig met het handschrift omgesprongen, dat bij *Coues* nauwelijks nog als origineele bron te herkennen is.

²⁰⁾ „La Nouvelle Calédonie et ses Habitants” (Parijs 1862), blz. 148.

²¹⁾ „The Story of the Pilgrim Fathers” (Londen 1897), blz. 590.

²²⁾ *Pero de Magalhanes de Gandavo*: „Histoire de la Province de Sancta-Cruz etc.” (Parijs 1837), blz. 69;

Magalhães de Gandavo: „Historia da Provincia Santa Cruz” (Lisboa 1858), blz. 25. — „Revista Trimensal” tomo XXI (Rio de Janeiro 1858), blz. 396.

²³⁾ „The Native Races of the Indian Archipelago” (Londen 1853), blz. 200-201.

²⁴⁾ „Lettres de *Pierre Martyr Anghiera* etc.” S.-A. (Parijs 1885), blz. 14, De alinea, die uitsluitend aan de preutscheid der beide schrijvers ten offer gevallen is en die in haar soort, uit volkenkundig oogpunt zoowel belangrijk als onschuldig is, luidt in den oorspronkelijken tekst als volgt: (edit. Torres Asensio, 1892, I, blz. 28-29): „Uterque sexus universa in insula nudus agit praeter (blz. 29) corruptas mulieres, quae femoralibus quibusdam gosampinis prudenda tantum contegant”.

²⁵⁾ *Van Hoevell* in het „Tijdschrift voor Neêrland's Indië”, 7e jaargang, 2e deel, blz. 168, 199;

Gustav Schlegel: „Problèmes Géographiques” (Leiden 1892), III, 13;

„Colección de Documentos para la Historia de México”, tomo I (México 1858), blz. XVII—XVIII, blz. 367.

²⁶⁾ „Pre-Historic Times” 3d. edit. (Londen 1872), blz. 486-487, 536, 568-569.

„The Origin of Civilisation” 2nd. edit. (Londen 1870), blz. VI.

²⁷⁾ „History of the New World”, edit. W. H. Smyth. (Londen 1857; Hakl. Soc. No. 21), blz. 9;

Renzoni: „Novae Novi Orbis Historiae” in *Urb. Calvetonis*: „Historia Indiae Occidentalis” (1586, E. Vignon) I, blz. 12.

²⁸⁾ *Mitford*: „Tales of old Japan”, 2nd. edit. (Londen 1874).

²⁹⁾ *Erskine*: „Journal” (Londen 1853), blz. 90, 224, 230 vlg.;

Romilly: „The Western Pacific and New Guinea (Lond. 1887), blz. 61, 114, 116.

³⁰⁾ *Perellaer*: „Ethnographische Beschrijving der Dajaks” (Zalt-Bommel 1870) blz. 35, 46, 251.

³¹⁾ *Johann Beckmann*: „Vorrath kleiner Anmerkungen” (Leipzig 1795), blz. 585, 586.

L. Diefenbach: „Vorschule der Völkerkunde und der Bildungsgeschichte” (Frankfurt a/Main 1864), blz. 80.

³²⁾ „Ergänzungsheft” No. 7, van de „Mitteilungen aus den deutschen Schutzgebieten” (Berlin 1913), blz. 100-101.

³³⁾ *F. Hümmerich*: „Studien zum „Roteiro” der Entdeckungsfahrt Vascos da Gama” (Coimbra 1923) I, blz. 20.

³⁴⁾ *Léry*: „Histoire” (Paris 1880) II, 137.

³⁵⁾ *Cowie*: „English-Sulu-Malay Vocabulary” (Londen 1893), blz. 124.

³⁶⁾ *Montoya*: „Bocabulario” (Leipzig 1876), blz. 300, 301.

Restivo: „Vocabulario” (Stuttgardiae 1893), blz. 225.

³⁷⁾ „Recopilacion de Leyes de los Reynos de las Indias” (Madrid 1774), lib. VII, tit. V, ley XXIII. (15-4-1540).

- ³⁸⁾ *Forster*: „Relse”, l. c. II, 63-64;
Moresby: „Discoveries and Surveys in New Guinea” (Londen 1876), blz. 246.
- ³⁹⁾ *Wood*: „The Natural History of Man”, Africa (Londen 1868);
 „Internationales Archiv für Ethnographie”, Bd. IX (Leiden 1896), blz. 138;
 bevat eenige voorbeelden over Britsche en Britsch-koloniale preutsheden in volkenkundige musea.
- ⁴⁰⁾ „Melanesians and Polynesians” (Londen 1910), blz. 356.
- ⁴¹⁾ *Dubois*: „Moeurs, Institutions et Cérémonies des Peuples de l’Inde” (Pondichérie 1899) I, 269, 328; II, 428; maar niettemin teekenend.
- ⁴²⁾ Zie o.a. *Père Mathias G(racia)*: „Lettres sur les Iles Marquises” (Parijs 1843), blz. 74.
- ⁴³⁾ *Carlier*: „Histoire du Peuple Américain” (Parijs 1863) I, 394.
- ⁴⁴⁾ *Buzacott*: „Mission Life in the Islands of the Pacific” (Londen 1866), blz. 164.
- Gill*: „Gems from the Coral Islands” (Londen 1855—’56) I, 226;
J. Inglis: „Report of a Missionary Tour in the New Hebrides” in „Journal Ethnol. Soc. London”, vol. III (1854), blz. 56.
- Palmer*: „Kidnapping in the South Seas” (Edinburgh 1871), blz. 35.
- ⁴⁵⁾ *Rivero*: „Historia de las Misiones de los Llanos de Casanare” (Bogotá 1883), blz. 348.
- ⁴⁶⁾ *Stair*: „Old Samoa” (Londen 1897), blz. 177.
- ⁴⁷⁾ *Angel Pérez*: „Relaciones Augustianas” (Manila 1904), blz. 281.
- ⁴⁸⁾ *Haddon*: „Head-Hunters” (Londen 1901), blz. 217-219;
Stair, l. c. blz. 134.
- ⁴⁹⁾ *Dibble* l. c. blz. 97: „many of their sports were so much of the character of vicious indulgences as entirely to forbid any description”;
 blz. 101: the evils resulting from the sports and amusements of the natives: „And there were not only yells and shouts, but such exhibitions of licentiousness and abomination, as must forever remain untold”.
- ⁵⁰⁾ *Augustin Krämer*: „Samoa” I, 36, Anm.
Stair l. c. blz. 174.
- Turner*: „Samoa” (Londen 1884), blz. 94.
- Wood*: l. c. America, Asia Londen 1870, blz. 368.
- Overigens verklaarde *W. von Btlow*, *Stair* tot een twijfelachtige autoriteit.
- ⁵¹⁾ *Duran*: „Historia de las Indias de Nueva-España” (Mexico 1867) I, 36.
- Waterhouse*: „The King and People of Fiji” (Londen 1866), blz. 297, 385.
- ⁵²⁾ *Fison*: „Tales from old Fiji” (Londen 1907), blz. XVIII.
- ⁵³⁾ *Williams*: „A Narrative of Missionary Enterprises” (Londen 1837), blz. 555.
- R. Taylor*: „Te Ika a Mani” (Londen 1855), blz. 83.
- ⁵⁴⁾ „Relations inédites de la Nouvelle-France” (Paris 1861) II, 112.
- ⁵⁵⁾ *N. P. Wilken* en *J. A. Schwarz*, in „Mededeelingen van het Nederl. Zendinggenootschap” XI (1867), blz. 29.
- ⁵⁶⁾ Een voorbeeld zij hier voldoende: *William Mariner* heeft in zijn boek over de Tonga-eilanden van allerlei gruwelijke verschrikkingen te vertellen; zijn landgenooten uit dien tijd, de Engelschen, zullen dit buitengewoon interessante boek, vol met pakkende tafreelen uit het leven van een primitief volk, wel zonder protest gelezen hebben. Niet alzoo de Fransche vertaler, wiens volk de groote revolutie, met al hare gruwelijke tooneelen, nog niet lang achter zich had. Hij verklaart dat hij zulke tafreelen niet met de woorden van den Engelschman kan weergeven, daar een dergelijke nauwkeurigheid t. a. z. der bijzonderheden „révolte-roit les lecteurs français”. „Voyages aux Iles des Amis” (Parijs 1819) I 221; eveneens I, 105, 275.